

УДК 339.96+355.45 (477)

Возняк С.М., к.т.н., с.н.с.;

Федянович Д.Л., к.військ.н., с.н.с.;

Фучко А.Й.;

Комолаєва Т.М.

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського

Показники для порівняльного оцінювання способів застосування підрозділів Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки

Показатели для сравнительной
оценки способов
применения подразделений
Вооруженных Сил Украины
в международных операциях по
поддержанию мира и
безопасности

Indicators for comparative evaluation
of methods use units
Armed Forces of Ukraine
in international peacekeeping
operations and security

Резюме. Проведений аналіз можливих способів застосування підрозділів Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Запропоновані показники для характеристики способів їх застосування в залежності від виконуваних функцій та завдань. Конкретизовані основні вимоги до способів застосування підрозділів.

Ключові слова: способи застосування, міжнародна операція з підтримання миру і безпеки, показники оцінки дій військ.

Постановка проблеми

Проведений аналіз конфліктів, в яких застосовувалися миротворчі контингенти та персонал, свідчать, що на зміст операцій суттєвий вплив здійснює характер конфлікту. Сучасні конфлікти не вкладаються у звичайну типологію, що побудована на основі лінійних відмінностей. Це свого роду “синтетичні конфлікти”, які неможливо вирішити на основі традиційних стратегій і з опорою на національно-державні (в основному силові) механізми [1]. Більш того, ворогуючі між собою

Резюме. Проведен анализ возможных способов применения подразделений Вооруженных Сил Украины в международных операциях по поддержанию мира и безопасности. Предложены показатели для характеристики способов действий подразделений в операциях в зависимости от задач и функций, которые они выполняют. Конкретизированы основные требования к способам применения подразделений.

Ключевые слова: способы применения, международная операция по поддержке мира и безопасности, показатели оценки действий подразделений.

Resume. A analysis of the requirements for methods of using associations, military units of the Armed Forces of Ukraine in the classical forms of hostilities and international peacekeeping operations and security. Proposed common indicators for measuring action units in operations.

Keywords: methods of application, the international operation in support of peace and security, performance, evaluation of the concept of action.

сторони можуть використовувати силовий вплив і терор проти мирного цивільного населення (Ліберія, Руанда, Сомалі), які за змістом суттєво відрізняються від класичних способів ведення бойових дій.

Різноманітність виконуваних національними контингентами функцій і завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, що приведена у [1,2], свідчить про складність визначення узагальнюючих способів їх ведення. За змістом ці операції є поєднанням різних способів виконання

сукупності окремих завдань. Положення національного законодавства стосовно участі підрозділів ЗС України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (далі – операція) є фактором, що впливає на визначення складу сил та засобів, на які можуть бути покладені ці завдання. Отже є необхідність в уточненні показників, що можуть бути використані для порівняльного оцінювання способів застосування підрозділів Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки та їх відповідність вимогам та принципам, що приведені в [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В [2-4, 6-9] розглянуті питання еволюції поглядів вітчизняних та зарубіжних фахівців на способи застосування військових контингентів в операціях з підтримання миру і безпеки, проведений ґрунтовний аналіз завдань, які поклалися на національні контингенти. Разом з цим, аналіз процесу планування миротворчих операцій за стандартами провідних країн світу, проведений в [1] свідчить, що у процесі воєнного прийняття рішення (MDMP) способи застосування підрозділів повинні відповідати певним принципам і вимогам. За даними [7] використання недоцільних способів при виконанні оперативних і тактичних завдань в конкретній операції може призвести до ускладнень у політичному процесі, що спрямований на врегулювання конфлікту (наприклад, успішні тактичні дії миротворчого контингенту в операції у Східному Тиморі призвели до ускладнень між Індонезією та Австралією).

Метою статті є проведення аналізу вимог до способів застосування підрозділів Збройних Сил України в операціях з підтримання миру і безпеки та уточнення сукупності показників, які можуть використовуватися для порівняльного оцінювання способів їх застосування з урахуванням загальних оперативно-тактичних принципів ведення операцій з підтримання миру і безпеки, функцій та завдань, які покладаються на миротворчі контингенти.

Викладення основного матеріалу

Необхідно зазначити, що суттєвий вплив на зміст способів застосування національних контингентів в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки здійснюють оперативно-тактичні принципи для командирів і штабів при проведенні операцій з підтримання миру і безпеки, що викладені в настанові міністерства оборони Великої Британії – “Операції з забезпечення миру” (Peas Support Operations Joint Warfare Publication 3-50). Ці принципи за даними [7] включають: постійну готовність до застосування сили; наявність

достатніх сил і засобів для придушення опору виконання місії; готовність протидіяти сторонам, що конфліктують у порушенні норм гуманітарного права або вимогам мандату; постійну роботу з досягнення згоди між сторонами конфлікту, яка включає заходи переконання (у формі інформаційно-психологічної операції) і заходи примушення; забезпечення діяльності представників цивільних органів після досягнення миру.

Основною метою миротворчих операцій є сприяння запобіганню і врегулюванню конфліктів політичними засобами. За даними [1-3] на відміну від інших видів військової діяльності міжнародні миротворчі операції з підтримання миру і безпеки значною мірою є політичними діями, які здійснюються військовими засобами. Але, якщо дії миротворчого контингенту щодо врегулювання конфліктної ситуації внаслідок застосування неефективних або недоцільних способів проведення операції призводять до ескалації конфлікту, мета операції не може вважатися досягнутою. Як приклад, відповідно до Стратегічної концепції оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, яка прийнята 19 листопада 2010 року, кращим способом врегулювання конфліктів є їх завчасне попередження. Але у п. 23 Концепції передбачається: “... якщо політика запобігання конфлікту не досягне успіху, НАТО має безпрецедентну можливість розгортання і застосування потужного угруповання збройних сил”. Для цього планується і надалі “... удосконалювати доктрину і військовий потенціал для проведення операцій поза межами національних територій, у тому числі операцій з боротьби з бойовиками, зі стабілізації та реконструкції”.

Отже сьогодні підрозділи Збройних Сил України, які залучаються до операцій з підтримання миру і безпеки, повинні, у першу чергу, бути готовими до бойового застосування, а специфіка проведення миротворчих операцій з підтримання миру і безпеки вимагає їх відповідної загальної (базової) підготовки, яка здійснюється в загальній системі бойової підготовки військ (сил).

Досвід участі підрозділів Збройних Сил України в операціях, які проводяться в рамках міжнародної миротворчої діяльності, показує, що зміст підготовки підрозділів до участі в них буде залежати від мети проведення операції та основних завдань, рішенням яких планується її досягати [1, 4].

Як показав аналіз [4, 6], в більшості міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки національні контингенти

застосовувалися у формі бойових дій. Умовно їх можна поділити на: дії контингентів (підрозділів, частин) в зонах відповідальності; дії з роз'єднання сторін, які конфліктують (роззброєння і розформування їх підрозділів); рейдові дії; дії по зупиненню масових безладів і підтриманню встановленого режиму; супроводження колон транспорту (з гуманітарним вантажем, вилученим озброєнням і інше). Дії з оволодіння населеними пунктами (районами), що вважалися (були) центрами нестабільності або базами бойовиків, за всіма ознаками можна кваліфікувати як ведення бою підрозділами військового контингенту, що мав наступальний характер. Метою ведення бою було захоплення та взяття під контроль певних ділянок місцевості (житлових кварталів, будівель та споруд), об'єктів інфраструктури, комунікацій, шляхів сполучень.

Найбільш типовими способами дій військових формувань тактичного рівня при оволодінні населеними пунктами були: блокування, штурмові дії, прочісування; патрулювання. Тобто основною формою планового застосування підрозділів в операції з підтримання миру і безпеки при виконання зазначеного завдання за всіма ознаками є бій.

Для визначення показників з метою проведення порівняльного оцінювання способів

застосування підрозділів національного контингенту доцільно визначити, у яких операціях з підтримання миру і безпеки (з урахуванням сучасних тенденцій в підходах їх проведення) вони можуть приймати участь та окреслити загальні способи досягнення мети цих операцій.

У табл.1 на основі аналізу [1, 2-6] наведено основні типи операцій, їх мета та деякі особливості способів, які застосовуються для досягнення мети операції.

Аналіз табл. 1 показує, що найбільш типовими способами, які застосовуються для досягнення мети операцій є способи, основу яких складають охоронні дії підрозділів (населених пунктів, місць розташування військових частин), дії підрозділів на блокування населених пунктів (районів місцевості, в яких відсутня стабільність), патрулювання районів (населених пунктів) та виконання завдань військових загороджень та перекриття окремих напрямків, оточення об'єктів (районів) або сторожова служба, евакуація населення із зони конфлікту. Зазначені способи виконання окремих завдань в операції можуть бути охарактеризовані різними показниками.

Таблиця 1.

Мета та особливості способів її досягнення в основних типах міжнародних операцій

Тип операції	Мета операції	Особливості способів, що застосовуються для досягнення мети операції
Запобігання конфліктів (Conflict Prevention Operations)	Припинення ескалації і вирішення самої проблеми, яка може призвести до конфлікту	Основним способом є припинення ескалації конфлікту шляхом переговорів та посередницької діяльності. Широке використання “спеціальних посланців ООН” з метою відновлення діалогу та встановлення контактів між ворогуючими сторонами (Західна Сахара, Східний Тимор, Кіпр)
Встановленню миру-присутність, контроль, стримування (Peacemaking Operations)	Створення умов для мирного врегулювання конфлікту	Основним способом в операції є забезпечення присутності миротворчого контингенту з метою стримування агресивних намірів сторін та здійснення контролю за переміщенням ОБТ і військових формувань ворогуючих сторін.
Підтримання миру (Peacekeeping Operations)	Локалізація конфлікту, врегулювання його наслідків	Основним способом дій є втручання збройних сил у ролі сторони, що роз'єднує без застосування сили проти учасників конфлікту (Руанда, Сомалі, Югославія). Вимагає ретельної всебічної підготовки до проведення операції (тренування контингентів до виконання поліцейських функцій, роботі з біженцями, неурядовими організаціями та установами)
Примушення до миру (Peace Enforcement Operations)	Припинення конфліктів, що відбуваються переважно у вигляді	Основним способом є спільні дії багатонаціональних збройних сил за мандатом ради безпеки ООН. Можливий спосіб – застосування економічних санкцій. Застосовуються удари, рейдові, штурмові, пошуково-рятувальні дії військ. Можлива передача військових

	громадянських або міжетнічних війн	формувань у підпорядкування до ООН або без підпорядкування ООН (Косово у 1999 році, Перська затока, Югославія). Використання військової сили є основним елементом операції
Стабілізації миру (Operations to Enable Stabilization)	Недопущення повторної ескалації конфлікту	Основним способом є встановлення контролю за територією та діяльністю урядових та неурядових організацій. Застосовуються охоронні дії, сторожові дії та супровід гуманітарних вантажів. Проводяться в районі конфлікту вже після закінчення миротворчих операцій (Афганістан, Ірак, Югославія)

Пропонується склад сил і засобів військового контингенту, який залучається до проведення операції, розглядати як складну систему військового призначення організаційного типу. Це дає змогу при порівняльному оцінюванні способів застосування підрозділів, що входять до складу військового контингенту, використати принцип системного підходу, який припускає декомпозицію системи на складові [4]. При цьому можна вважати, що на підрозділи Збройних Сил України, які входять до складу військового контингенту в операції, можуть бути покладені різні завдання, рішення яких передбачає використання і різних способів їх застосування.

У статті під способом застосування підрозділів Збройних Сил України в операції з підтримання миру і безпеки розуміється порядок застосування сил і засобів під час виконання конкретного бойового завдання, який залежить від умов обстановки в зоні (районі) проведення операції, бойових можливостей підрозділів та характеру дій конфліктуючих сторін.

З урахуванням положень [4] при порівняльному оцінюванні способів застосування підрозділів національного контингенту таку декомпозицію доцільно проводити за функціональною ознакою, відповідно до бойових завдань, які вони мають вирішувати в операції. Як показав аналіз [5, 7-9], способи застосування підрозділів та частин національного

контингенту залежать від типу операції, завдань і функцій, які покладаються на них (бойова, охоронна; ізоляційна; режимна та спеціальна).

В залежності від виконуваної функції підрозділів (частин) національних контингентів, які приймають участь в міжнародній операції, для порівняльного оцінювання способів їх застосування доцільно використовуватися різні показники. У табл. 2 наведені показники, які можуть використовуватися для порівняльної оцінки способів застосування підрозділів ЗС України в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки з урахуванням проведеної декомпозиції за функціональною ознакою.

Зрозуміло, що приведені у табл. 2 показники для порівняльного оцінювання способів застосування підрозділів можна суттєво розширити та удосконалити з урахуванням типу підрозділів та завдань, які можуть бути на них покладені в конкретному типі операції. Більш важливим з точки зору різноманітності виконуваних підрозділами ЗС України функцій і завдань є розуміння, що на відміну від класичних типів операцій (оборонної, наступальної) в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки визначити узагальнений показник для оцінювання того чи іншого способу практично неможливо.

Таблиця 2

Показники для порівняльного оцінювання способів застосування підрозділів в ході виконання завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки

Функції підрозділів	Показники для оцінки способів застосування підрозділів національного контингенту в ході операції
1	2
Бойова	Час виконання бойового завдання; Показники ділянки місцевості, що може утримувати підрозділ протягом однієї доби без надання підтримки (з підтримкою); Очікувані втрати підрозділу в ході виконання завдання; Ймовірність виконання поставленого завдання в операції; Кількість вильотів авіаційного підрозділу (екіпажу) за добу
Охоронна	Кількість об'єктів, що може одночасно охороняти підрозділ; Просторові характеристики району з визначеною кількістю мешканців; Кількість техніки в колоні, супровід якої може забезпечити підрозділ; Відстань здійснення супроводу однієї (декількох) колони з гуманітарним вантажем

1	2
Ізоляційна	Протяжність ізольованої підрозділом ділянки місцевості; Просторові характеристики району з визначеною кількістю мешканців у якому може бути виконане на ізоляцію; Час утримання району (будівлі) одним підрозділом в різних умовах обстановки; Кількість блок постів, що може бути організовано одним підрозділом
Режимна	Розміри режимної території з певною кількістю населення на якій підрозділ спроможний виконувати завдання з дотримання режиму; Кількість патрулів (рухомих та піших), які може забезпечити підрозділ; Час безперервного виконання завдання одним підрозділом в режимній зоні до його ротації (зміни)
Спеціальна	Ширина та глибина ділянки місцевості, що може розмінувати підрозділ за добу; Просторові характеристики району, за яким можливе спостереження з повітря; Вага гуманітарного вантажу, що може доставити підрозділ повітряним або автомобільним транспортом за добу; Терміни прибуття в призначений район для оперативного реагування у разі різкої зміни обстановки і т.д.

Визначення показників для порівняльного оцінювання способів виконання окремих завдань є основою для визначення стандартів підготовки підрозділів та їх оцінювання за допомогою існуючого науково-методичного апарату (методик оцінки дій підрозділів ЗС України під час виконання всього спектру завдань в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, зміст яких розглянуто в [2]).

Визначення показників для порівняння способів застосування підрозділів є найбільш відповідальним та і складним завданням. Способи виконання бойового завдання (способи застосування підрозділів), як відомо з [4] повинні відповідати певним вимогам, виконання яких дозволить виконати поставлене бойове

завдання. Під вимогами до способів застосування підрозділів в операції розуміється правила, умови, що є обов'язковими під час виконання будь якого бойового завдання в ході її проведення. Тобто способи застосування підрозділів повинні відповідати змісту бойового завдання.

Зміст вимог до способів застосування військ (сил), як правило, формується на основі бойового досвіду застосування підрозділів та досвіду проведення навчань (тренувань) і потребує постійного корегування та уточнення.

Загальні вимоги до способів застосування підрозділів (частин) у міжнародній миротворчій операції з підтримання миру і безпеки та їх зміст за результатами аналізу [1-3] наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Загальні вимоги до способів виконання окремих завдань підрозділами національного контингенту в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки

Назва вимоги	Основний зміст вимоги до способу
Адекватність	Спосіб повинен містити порядок дій для виконання кожного завдання. Однак командир може змінити свої вказівки у будь який час. Коли вказівки змінюються, штаб приймає та координує свою діяльність відповідно до них і вносить зміни у кожний варіант визначеного способу дій підрозділу, щоб забезпечити відповідність до змін
Реальність реалізації (виконання)	Підрозділи повинні бути спроможними виконати завдання визначеним способом у межах встановленого часу, простору та ресурсів
Доцільність	Тактична або оперативна перевага, досягнута в результаті застосування визначеного способу дій підрозділу повинна відповідати витратам ресурсів та з мінімальними втратами ОВТ і особового складу
Неординарність	Кожен варіант способу застосування підрозділу повинен значно відрізнятися від інших. Значна різниця може досягатися за рахунок використання резервів, різниці у варіантах організації виконання поставленого завдання в операції вдень чи вночі або організацією схем маневру
Завершеність	Спосіб застосування підрозділів в операції розроблений штабом

	вважається завершеним у випадку коли його доведено до виконавців шляхом постановки бойового завдання
Гнучкість	Визначений командиром спосіб повинен дозволити виконати бойове завдання у випадку виникнення непередбачуваної ситуації та забезпечити максимальну ініціативу підлеглим у досягненні мети його реалізації в операції

На наш погляд та враховуючи результати досліджень [1-3, 7-9] найбільш важливими з тих, що приведені у табл. 3, пропонується вважати вимоги, зміст яких передбачає: відповідність визначеного порядку дій змісту отриманого завдання (адекватність), зменшення можливих втрат в ході реалізації способу (доцільність); надання максимальної ініціативи підпорядкованим підрозділам (гнучкість).

Для обґрунтованого визначення доцільності використання приведених у табл. 3 загальних вимог до способів виконання окремих завдань підрозділами національного контингенту в міжнародній операції з підтримання миру і безпеки доцільним є проведення експертної оцінки. Як показує досвід застосування експертних методів оцінки, можна очікувати, що в результаті експертного опитування зміст наведених у табл. 3 вимог до способів застосування національного контингенту може суттєво уточнений, а їх загальна кількість може розширитися або скоротитися.

Висновок

1. В залежності від типу міжнародної операції з підтримання миру і безпеки, який обумовлюється причинами, змістом та завданнями військового контингенту в ході вирішення конфлікту, способи застосування підрозділів ЗС України можуть бути самими різноманітними.

2. Аналіз та попереднє порівняльне оцінювання альтернативних способів виконання однотипних завдань, які можуть бути покладені на підрозділи національного контингенту в ході проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки (для різного складу сил і засобів), буде сприяти завчасній цілеспрямованій їхній підготовці як в загальній системі бойової підготовки так і під час непосредної підготовки до участі в операції.

3. Оцінка реальних можливостей підрозділів ЗС України під час виконання завдань в операціях з підтримання миру і безпеки різних типів дозволить обґрунтовано підходити до визначення стандартів підготовки підрозділів, формування каталогу спроможностей підрозділів Збройних Сил України для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки різних типів.

Перспективи подальших досліджень способів застосування підрозділів Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання

миру і безпеки полягають у розробленні часткових методик їх оцінки з урахуванням зазначених у статті вимог та показників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Миротворча та антитерористична діяльність Збройних Сил України: досвід, проблеми, перспективи*. Монографія. / під редакцією: Кириченка С. О. (голова редакції), Шевченка В. Л., Романова І. В. ННДЦ ОТ і ВБ України, 2008. 323 с.
2. *Троцько В.В., Вецицький І.В., Акулов С.О.* Аналіз завдань військових контингентів в сучасних міжнародних миротворчих операціях / В.В. Троцько // Зб. наук. пр., вип. 12. – К.: ННДЦ ОТ і ВБ України. – 2002. С. 47-52.
3. *Лобко М. М.* Міжнародні миротворчі операції як складова миротворчої діяльності щодо врегулювання збройних конфліктів. / М. М. Лобко // Хм.: НАДПСУ, Збірник наукових праць НАДПСУ № 29, Ч-2, 2004, с. 68-70.
4. *Методологічні засади обґрунтування раціональних форм та способів застосування угруповань військ (сил)*. [Воєнно-теоретична праця] / Радецький В. Г., Руснак І. С., Загорка О. М. та ін., під заг. ред. С.О.Кириченка. – К.: НАОУ, 2007. – 288 с.
5. *Телелим В.М., Загорка О.М., Стужук П.І.* Методологічні підходи до обґрунтування системи операцій Збройних Сил України та форми і способів застосування військ (сил) // Труды академії / Національна академія оборони України. – 2005. № 58. – С. 47-54.
6. *Смоловый А.В.* Проблемные вопросы современного оперативного искусства и пути их решения / А. В. Смоловый. // Военная мысль. – М. Воениздат. 2012. – № 12. С. 21–24.
7. *Гаврилов В.* Эволюция взглядов экспертов США и Великобритании на проведение миротворческих операций / В. Гаврилов // Зарубежное военное обозрение. – 2002. – № 8. С. 2–12.
8. *Кривошеев Ю. М., Лимаренко Г. В.* Еволюція поглядів на форми і способи миротворчої діяльності у воєнних конфліктах / Ю. М. Кривошеев // Діяльність з підтримання миру і безпеки Збройних Сил України та досвід застосування підрозділів Збройних Сил України в операції багатонаціональних сил зі створення умов стабільності і безпеки в Республіці Ірак: Темат. збірник / під заг. ред. С.О. Кириченка. – К.: ННДЦ ОТ і ВБ України, 2005.
9. *Лобко М. М.* Форми міжнародної миротворчої діяльності / М. М. Лобко // Хм.: НАДПСУ, Збірник наукових праць НАДПСУ № 31, Ч-2, 2004, с. 18-22.